

Snowboard – en kjønnnet ungdomskultur

Mari Kristin Sisjord

Selv om snowboardidretten har utviklet seg til olympisk vinteridrett og blitt en del av den internasjonale idrettsverdenen, er det mange trekk fra alternative ungdoms(sub)kulturer som preger aktiviteten og miljøet. Den maskuline dominansen i snowboard er framtreddende. Dette har sammenheng med røtter i alternative idretts-/ungdomskulturer og mannsdominans i idrett generelt. Artikkelen presenterer empiri som omhandler ulike sider ved jenters status og posisjon, samt stil og symbolbruk innenfor snowboarkulturen. Jenters underordnede posisjon må forstås i sammenheng med eksisterende kjønnsorden og aktivitetens løse organiseringsform. Det gis konkrete eksempler på hvordan jenter arbeider innad i organisasjonen for å bedre jenters muligheter og rettigheter.

Fra det første snowboard ble produsert for omtrent førti år siden, er snowboardaktiviteten forvandlet fra subkultur til olympisk vinteridrett. Men det er fremdeles visse trekk som skiller snowboard fra mer tradisjonell idrett. For det første at ungdommen selv i stor grad setter agendaen. De er innovatører av nye triks, de bidrar aktivt til utforming av reglement og standarder for bedømming, og de preger organisasjonen på ulike nivå. Av de 55 særforbundene som er tilsluttet Norges Idrettsforbund og Olympiske komité (NIF), har Norges Snowboardforbund (NSBF) størst andel yngre i medlemsstokken, der aldersgruppen under 26 år ifølge data fra 2002 utgjorde over 90 % (Norges Idrettsforbund 2002). Overrepresentasjonen av yngre medlemmer kan ses på som en naturlig konsekvens av at snowboard er en ganske ny idrett. Ungdomsprofilen kan også tilskrives den historiske opprinnelsen i alternative ungdoms-/idrettssubkulturer.

Subkulturer og alternative ungdomskulturer som kjennetegnes ved motstand til de bestående og alternative uttrykksformer, assosieres ofte med maskuline verdier (Brake 1985). Tilsvarende er idrett generelt å betrakte

som en maskulin arena, der menn har vært og fortsatt er i flertall i de fleste idretter. De «alternative» idrettene, også betegnet idrettssubkulturer, preges av maskulin dominans, selv om jenter og kvinner etter hvert har fått større innpass. Eksempler på slike aktiviteter er, i tillegg til snowboard, surfing, windsurfing, skateboard og ekstremkajakjøring.

Snowboard og andre aktivitetsformer som omtales som «alternative», «ekstreme» eller «livsstilsidretter», kjennetegnes ved høy grad av alternative organiseringsformer og verdisett som skiller seg fra tradisjonell idrett (Rinehart og Sydnor 2003). Individualisering er også et karakteristikum som ofte knyttes til disse aktivitetstypene (Brekke 2003, Rinehart og Sydnor 2003), skjønt det kan være grunn til å stille spørsmål ved graden av individualisering. Kanskje det er riktigere å si at dette dreier seg om en kollektiv identitet knyttet til individualisering, mens konformiteten innad i kulturen er påtakelig. Andelen jenter varierer i de ulike aktivitetene, men generelt utgjør de en minoritet. Denne mannsdominansen representerer imidlertid et paradoks, ved at de «alternative» idrettene vektlegger verdier som gjerne knyttes til feminine verdier, noe som utdypes senere.

Hensikten med artikkelen er å belyse jenters deltakelse og posisjon i snowboardidretten. Artikkelen bygger på empiriske data fra to studier foretatt med åtte års mellomrom. Intensjonen er primært ikke å forfølge utviklingen kronologisk, men snarere å gi et mest mulig utførlig bilde av en kultur, som blant annet karakteriseres av en hurtig utviklingstakt. Etter en redegjørelse for det empiriske materialet, gis et historisk tilbakeblikk på snowboardaktiviteten og kulturen rundt, som et bakteppe for datapresentasjonen. Videre er artikkelen bygget opp rundt tre tema. Først gis en beskrivelse av utstyr, stil og symbolbruk, sett i forhold til subkultur og stil som identitetsmarkør. Dernest omtales jentenes posisjon relatert til kjønnsstrukturen, der gutter og maskulin væremåte betraktes som standarden. Til slutt rettes fokus mot jenters muligheter til personlig utvikling gjennom aktivitetsutøvelse og til å påvirke kulturen i kraft av sin deltakelse.

Datagrunnlag

Det første datamaterialet er fra en ukes feltarbeid på en «Halfpipe Snowboard Camp» på Stryn Sommerskisenter i 1996. Leiren samlet ca. 50 deltakere fra flere Europeiske land, flesteparten fra Norge. Opplegget bar lite preg av organisering. Aktiviteten foregikk i «halfpipen» der instruktørene var til stede for å gi tilbakemelding når utøverne hadde kjørt ned. Utøverne var også ivrige med kommentarer til hverandre, slik mye av opplæringen i

snowboard foregår. Instruktørene var fra snowboardklubben som arrangerte leiren, supplert med et par profesjonelle snowboardkjørere som hadde tradisjon for å møtes på breen på Stryn sommerstid. Flesteparten av deltakerne var i alderen 15–20 år. Jentene utgjorde en fjerdedel av deltakerne. Jeg oppholdt meg rundt «halfpipen» dagen gjennom, registrete aktivitet og kommunikasjon og snakket med utøvere og instruktører. I tillegg intervjuet jeg 8 ungdommer i alderen 15–19 år, fire av hvert kjønn.

Det andre datamaterialet består av intervju med seks kvinnelige snowboardkjørere i alderen 18–26 år. Disse ble gjennomført i etterkant av en workshop jeg deltok i, som var arrangert av PowderPuff Girls (PPG) høsten 2004. PPG er NSBFs jentesatsing (etablert i 2003) som består av et «riders' community» med snowboardjenter fra hele Norge, og en arbeidsgruppe sentralt i NSBF som koordinator og pådriver for arbeidet. Tema for workshopen var bedre tilrettelegging for jenters snowboardaktivitet, inklusive dommer og instruktørutdanning. Til sammen var det rundt 15 deltakere, derav tre menn.

Fra subkultur til Olympiske Leker og breddeidrett

Utviklingen av snowboard kan først og fremst spores til skating og surfing i USA på 1970- og 80-tallet, men snowboardkulturen er også influert av breakdance og ganster-stil, noe som tydeliggjør det urbane subkulturpreget og markerer avstand til den etablerte skikulturen (Anderson 1999). I begynnelsen var snowboardkjørerne uønsket i alpinanleggene, men etter hvert som de økte i antall, ble de interessante som kunder i skiheisene. Nå har snowboardparker med «rails», «big jump» og «halfpipe» fått en naturlig plass i flere alpinanlegg, og tilrettelegging for snowboardkonkurranser skjer i samarbeid mellom anleggseiere og arrangører. Forholdet mellom snowboardkjørerne og skifolket har heller ikke bare vært harmonisk. Når snowboardkjørerne entret skianleggene, var alpinistene skeptiske til deres kjørestil og atferdssmønstre, livsstilen generelt og musikken de tok med seg i bakken (Heino 2000).

Konflikter mellom disse to kulturene avtegnes også på organisasjonsnivå. Prosessen før innlemmelsen av snowboard i de Olympiske leker i Nagano 1998 gir en god illustrasjon på det. Da det internasjonale snowboardforbundet (ISF) ble etablert i 1990 *av og for* snowboardere, var hensikten å bringe verdens beste snowboardkjørere sammen for å teste og vise sine ferdigheter, i et miljø som satte gleden og fornøyelse foran konkurranseelementet, med det sosiale som en sammenbindende kraft. ISF utviklet

etter hvert standarder for konkurranser, som ironisk nok ble gjeldende i de olympiske leker der den internasjonale olympiske komité (IOC) anerkjente det internasjonale skiforbundet (FIS) som den offisielle ledelsen for snowboard. Dette skapte motstand og sterke reaksjoner fra ISF sin side, og ikke minst fra dominerende snowboardstjerner eller «hard core»-medlemmer i miljøet. Snowboardlegenden Terje Håkonsen holdt lenge på medias oppmerksomhet, med å kanskje skulle stille opp (men uten å gjøre det) til FIS sine kvalifiseringsarrangementer, og han viste tydelig avstand til hele opplegget med uttalelser som «Snowboarding is everything the Olympics isn't» (Lidz 1997: 114). Motsetningene mellom ISF og FIS er uttrykk for forskjellige kulturer og oppfatninger om hva snowboard er. Forskjellig tenkemåte har også påvirket samordningen mellom snowboard og annen organisert idrett i Norge. Et godt eksempel er NSBF sitt ønske om å registrere direkte medlemskap til forbundet, uten klubbtilslutning slik reglementet i NIF tilsier. Etter søknad til styret i NIF (i 2000) fikk NSBF dispensasjon til å prøve ut en ordning med direkte medlemskap over en toårs periode. Prøveperioden resulterte i sterk medlemsvekst, men ingen endring av regelverket, som måtte til for at ordningen skulle bli permanent (Brekke 2003). I praksis har medlemstilknytningen fått en kreativ løsning i snowboardklubben Frikjørrerlosjen, som åpner for medlemskap blant utøvere som ikke naturlig søker til noen klubb.

Sentrale elementer i snowboardkulturen har klare paralleller i en fritidsfilosofi fra 1970- og 80 tallet. Aktiviteter i denne tradisjonen vektlegger samarbeid og anti-konkurransesholdninger, ekspressivitet og eksperimentering med bevegelser som krever motoriske ferdigheter og kreativitet, og der glede, frihetsfølelse og personlig vekst anses som ultimate mål (Donnelly 1988). Disse aktivitetene oppsto som en motkultur til tradisjonell konkurranseidrett, som ble ansett å være rasjonalisert, teknologisert, byråkratisk og patriarkalsk (Donnelly 1993). Paradoksalt nok har disse aktivitetene utviklet en åpenbar maskulin form, selv om utgangspunktet var en motreaksjon til den rasjonaliserte og patriarkalske idretten. Reaksjonene innebar en vektlegging av verdier som normalt assosieres mer med det tradisjonelt feminine, som eksempelvis anti-konkurranse og ekspressivitet. Messner (2002) forklarer maskuliniseringen med at det var unge, hvite, middelklassegutter som sto i bresjen, ikke som protest mot fysisk aktivitet som sådan, men heller i opposisjon til den institusjonaliserte idretten, spesielt skole og universitetsidretten i det amerikanske samfunnet. Kulturen rundt aktivitetene har også et raseaspekt. Siden de sentrale idrettene i skole og universitetsidretten i stor grad er preget av fargede utøvere, blir de alternative idrettene også en demonstrasjon på at hvit ungdom har flere valgmuligheter på

idrettsfeltet. Raseaspektet i idretten er knyttet til forestillinger om fysisk overlegenhet, som gjerne har vært forbundet med svarte utøvere. Av den grunn opererer andre mekanismer for å vinne herredømme. Den hvite manns fysiske underlegenhet forklares med intellektuell overlegenhet, slik det ofte kommer til uttrykk i spillerplassering i lagidrett, hvor posisjoner fordeles i henhold til hva som anses å kreve fysiske versus mentale kvaliteter. De «alternative idrettene», og spesielt ekstremidrettene, utgjør ifølge Kusz (2003) «a cultural site of maleness», som tar opp i seg kulturelle uttrykksformer fra den afrikansk-amerikanske mannlige kulturen, eksempelvis hip hop-musikk og klesstil. Opprøret får med andre ord en dobbel effekt ved at avstandsmarkering til den organiserte idrettens sentrum – og svarte utøvere – demonstreres nettopp ved hjelp av kulturelementer fra deres ungdomskultur.

Årsaken til at de «alternative» idrettene har ekspandert i det omfang vi har sett i senere år, finnes i media og kommersielle krefter. Disse bransjene kjennetegnes ved jakten på hendelser eller bevegelser som kan bringes inn i det offentlige rom, til underholdning eller varekonsum. Ungdommelige uttrykksformer er særlig aktuelle med tanke på det potensielle markedssegmentet, noe vi finner flere bevis på i alternative idretter som oppsto som subkulturer. Etter kort tid har disse fått et langt bredere nedslagsfelt hvor enkelte, deriblant snowboard, er i ferd med å utvikle seg til breddeidrett blant ungdom, slik det går fram av Ung i Norge-undersøkelsen hvor nesten halvparten oppgir at de kjører snowboard (Øia og Strandbu 2004).

Av de «alternative» idrettene har snowboard hatt relativt stort gjennomslag blant jenter, ofte anslått til en fjerdedel. Dette er et cirkatall som stammer fra National Sporting Goods Association (2001) i USA, men lignende tall rapporteres fra andre land. Medlemsutviklingen i NSBF viser en jevn økning i andelen jenter, fra 20 % til 25 % fra 1997 til 2002. Tallene fra 2003 viser en markant vekst til 32 % jenter (Norges Snowboardforbund 2003). Snowboard i uorganiserte former har sannsynligvis en jevnere kjønnsfordeling. Tall fra Ung i Norge-undersøkelsen viser minimale kjønnsforskjeller blant dem som oppgir å stå på snowboard månedlig eller sjeldnere, mens blant de som står en eller flere ganger i uken, er andelen gutter nesten dobbelt så stor som andelen jenter (Øia og Strandbu 2004). For de aller ivrigste, de som i perioder ikke gjør stort annet enn å kjøre snowboard, blir det en form for livsstil. Feltarbeidet til Christensen (2001) fra Hemsedal gir godt innblikk i et slikt miljø, hvor flesteparten var unge menn.

Utstyr, stil og symbolbruk

Generelt utgjør klær, stil og mote viktige elementer i ungdoms uttrykksformer, i deres utprøving og danning av individuelle og kollektive identiteter (Willis 1990). I subkulturer har stil og symbolbruk enda sterkere betydning, nettopp fordi det er gjennom stil, forbruk og ritualer at subkulturen avslører sin «skjulte» identitet og kommuniserer mening (Hebdidge 1979). Dette gjelder både innen kulturen og utad, noe som også får innvirkning på sosialiseringen til kulturen, fra «outsider» til «insider». Basert på studier fra klatring og rugby beskriver Donnelly & Young (1988) ulike trinn i en slik sosialisering, som illustrerer hvordan rekruttene må lære seg å lese kodene, utøve adekvate ferdigheter og oppnå tillit og aksept hos de etablerte i miljøet. «Insidere» på sin side kan plassere «outsidere» eller nykommere posisjonsmessig ut fra deres handlemåte og symbolbruk. Inngangsterskelen til ulike miljø varierer med subkulturenes egenart og åpenhet, som ofte gjenspeiles i «insideres» vurderinger av dem de oppfatter som perifere i kulturen.

Stil og kleskode er ganske tydelig blant snowboardkjørere i den forstand at de er lette å identifisere i sin «baggy» stil, med side og vide bukser og jakker. Imidlertid har det skjedd merkbare endringer fra første til andre datainnsamling når det gjelder bekledding. Det samme gjelder oppfatninger om snowboard som subkultur, og «insider – outsider»-dimensjonen. Datamaterialet fra Stryn viser et større mangfold i klesstil, der tre forskjellige kategorier var spesielt iøynefallende. Først en kategori som gjennomført besto av snowboard merkeklær. Både gjennom samtaler på breene og individuelle intervju kom det fram at de som hadde mest behov for å markere seg som «insidere» versus «outsidere», la sterk vekt på ferdigheter i tillegg til utstyr. Dyre merkeklær og brett hos utøvere med lavt ferdighetsnivå ble omtalt på en nedlatende måte, som «posere» og «wannabe snowboarders», i likhet med funn rapportert i andre studier, der nybegynnere som mistolker kodene blir latterliggjort av «insiderne» (Donnelly og Young 1988, Wheaton 2000). Kjønnssdimensjonen er fremtredende, i all hovedsak var det gutter som var opptatt av dette temaet.

En annen kategori, bestående av både jenter og gutter, brukte utrangerte skiklær i kombinasjon med snowboardklær. Eppersittende alpinjakker var populære, gjerne kombinert med luer fra alpint eller langrenn. Denne blandingen av klesplagg fra snowboard og klassisk skiutstyr kan relateres til Clarke (1977) sitt begrep *bricolage*, som beskriver en reorganisering eller rekontekstualisering av objekter for å kommunisere nye meningsinnhold innenfor et system som inkluderer tidligere og sedimenterte meninger knyt-

tet til objektene som benyttes. Disse ungdommene var absolutt en del av kulturen, men de var ikke særlig fokusert på den konforme snowboardstilen.

Den tredje kategorien, bestående av bare jenter, eksperimenterte med forskjellige klær som en del av identitetsprosjektet. De var opptatt av å tenke alternativt, blant annet i miljøspørsmål. For dem var snowboardmiljøet, stilen og verdiene en viktig tiltrekkingskraft, kanskje mer enn selve aktiviteten, slik en av dem fortalte om hvorfor hun begynte med snowboard:

Altså, for det første så syns jeg det var innmari kult, alle bare liksom, holdningen, «attituden» med litt sånn kule klær og bare gi litt f... og sånn. Nå er det ikke slik mer, men før var jeg slik at jeg måtte ha riktige klær og se litt interessant ut i løypa og prate med de rette folkene og sånn.

Blant disse jentene var det vanlig å handle klær i «second hand stores» til bruk i snowboard og andre sammenhenger. Det gjaldt to av de intervjuede, og de refererte til andre i miljøet som tilhørte samme klessjanger. Ifølge McRobbie (1993) er dette et fenomen en først og fremst finner hos jenter, en slags resirkuleringsetikett som ikke bare produserer «retro image» i gate-miljøet og hverdagen ellers, men som må betraktes som en motsats til den overprisede og kommersielle motebransjen. De eldste jentene i 2004-intervjuene gjenkjente beskrivelsene og sa at dette var vanlig i enkelte miljø midt på 90-tallet. En av dem hadde selv tilhørt denne kategorien og sa at i tillegg til å være en image-sak, kunne klesvalget ha sammenheng med at det ikke var noe særlig snowboardklær designet for jenter på den tiden, slik at hvis de ønsket noe annet enn herredesign, måtte de ty til andre leverandører.

Idag er situasjonen annerledes. Utstørsindustrien besørger et rikt utbud av snowboardklær designet for begge kjønn. Det kan synes ganske likt, men visse trekk skiller, særlig i pynt og fargekombinasjoner. Belter med maljer kan være rosa for jenter og svarte for gutter, altså en femininisering av en røff og maskulin stil. Snittet er forskjellig – jenteklær er mer ettersittende og ikke fullt så side i buksene. Av intervjuene med PPG-jentene går det fram at den gjengse trend i bekledning er produkter laget for snowboard. Dette må ses i sammenheng med utviklingen i retning breddeidrett, som har skjedd i snowboard på få år, godt hjulpet av kommersielle aktører. Kritikere av utbredelsen og kommersialiseringen i snowboard hevder at kulturen har solgt sjelen sin og mistet av syne idealene fra den alternative fritidsfilosofien som dannet basis for subkulturens opprinnelse (Humphrey 2003).

«Insider – outsider»-dimensjonen er langt mindre uttalt nå. PPG-jentene er kjent med begreper som «wannabe's» og «poser», men sier at slike ikke

brukes lenger. Det snakkes riktignok om «hard core» fremdeles, som enten refererer til de «opprinnelige» snowboardkjørerne som tar avstand fra FIS og OL og så videre, eller det kan være knyttet til antrekk og andre koder som de mest dedikerte utøverne bruker. Hverdagsklær og fritidstøy i spesielle merker, utenom klær som brukes på snowboard, kan være signalement på det. Breddeaspektet, og slik det er utnyttet av klesindustrien, har med andre ord bidratt til at subkulturdynamikken knyttet til snowboardklær og utstyr får mindre betydning, mens de som kan betraktes å tilhøre kjernen, benytter andre markører, som for eksempel spesielle merker i fritidstøy.

Babes, dra-på-jenter og de andre

Jentenes deltakelse og posisjon i snowboardmiljøet må forstås i relasjon til eksisterende kjønnsorden. Snowboardkulturen er sterkt mannsdominert, og den hegemoniske maskuliniteten er rådende, som i annen idrett. I vestlige samfunn har forestillingen om den ideelle maskulinitet vært knyttet til kropp, styrke, prestasjon og dristighet, noe som systematisk fremmes gjennom konkurranseidretten. Dette innebærer en idealisering av den sterke mann og hans form for maskulinitet, som dermed blir overlegen andre «svakere» menns maskuliniteter, og selvfølgelig overlegen og dominant i forhold til kvinner (Connell 1987). Det relasjonelle aspektet er viktig for å forstå kjønnede praksiser, fordi selve relasjonen er kjønnet og hierararkisk. Jenters handlemåte må forstås i forhold til kjønnsordenen i kombinasjon med snowboardkulturens ustrukturerte form, til forskjell fra tradisjonell idrett, som kjennetegnes ved større grad av kjønnssegregering og organisering. Snowboard byr derfor på større utfordringer for jenter når det gjelder å iscenesette seg selv og ta plass i det «offentlige» rom, sammenlignet med tradisjonell idrett. Men det kan også innebære muligheter for de jentene som klarer å utnytte disse. Egen posisjonering og andres blir av den grunn mer synlig, slik det kommer fram i et sitat fra ei jente på Stryn:

Særlig blant jenter er det sånn at du skiller klinten fra hveten liksom. Det er de som er hekta på snowboard, og så er det de som er hekta på miljøet, sånn bare masse kjekke gutter og litt fashion klær og skal være litt tøffe og sånn.

Sitatet avspeiler «insider-outsider» forholdet, men kjønnsdimensjonen bringer inn et nytt aspekt. For noen jenter er snowboardmiljøet ikke bare å betrakte som referansegruppe for en fritids- eller livsstil, men de får (eller

inntar) i tillegg en posisjon som «den andre» (Beauvoir 1994). De synes å være der mer for guttenes skyld og bidrar passivt støttende til det maskuline hegemoniet, en underordning som Connell betegner bekreftende femininitet (emphasised femininity). Begge datamaterialene inneholder beskrivelser av jenter som er mer synlige rundt kafeen enn i bakken, gjerne med en sigarett i hånden. Disse omtales i 2004-materialet som «babes», og forklares mer utførlig som «slike som har lyst til å være der på guttenes premisser, mest for å få oppmerksomhet, være med på after-ski og feste». Tilsynelatende er dette et utslag av jentenes interesse for gutter, men forklaringen ligger like mye på gutters holdning til jentene. Flere av PPG-jentene fortalte om gutter som syns det er kjekt med jenter i miljøet, spesielt på helgeturer og fest om kvelden, men de er mindre interessert i å ha dem med å kjøre i bakken.

Jentene som «er hekta på snowboard» er i bakken for å kjøre. På sett og vis utfordrer de det maskuline hegemoniet når de vil delta i «pipen», snowboardparken eller på hopp. Datamaterialet gir imidlertid mange indikasjoner på at jentene må streve for å vinne innpass og anerkjennelse. De har lett for å bli usynlige og trekke seg tilbake, noe som i intervjuene forklares med at jentene er redde for å dumme seg ut, at de ikke tør å vise seg fram og ta plass i det offentlige rom. Jentenes tilbakeholdenhet kan tolkes som et utslag av kommunikasjonsmåten, slik flere av PPG-jentene var inne på i intervjuene, at gutter er mer rett fram og direkte i meldingene. Dette setter sitt preg på samværsformen og kulturen generelt, hvilket kan være uvant for jentene å forholde seg til. Jentenes marginale posisjon kan dermed ikke tilskrives bevisst eksklusjon fra guttenes side, men at jentene ikke på tilsvarende vis inntar en «selvfølgelig» posisjon. Når noe står på spill, blir dette ekstra tydelig slik en av jentene på Stryn fortalte fra «halfpipe»-konkurranser:

Gutter er hyggelige, men når det er konkurranse, da må du kjempe. Det er en «practice», du får kjøre tre «run» eller noe sånt, og da må du bare kaste deg frem og skrike «droppe», og kjøre frem foran alle andre. For gutter er så mye større og sterkere, og da må du bare dytte deg frem og legge brettet foran deg.

Sitatet anskueliggjør kjønnsrollesosialiseringen slik det kommer til uttrykk i settinger der jenter og gutter agerer sammen. Blant annet viser Bjerrum Nielsen og Rudberg (1989) sine studier fra skolesituasjoner hvordan guttene langt mer selvfølgelig enn jentene inntar det offentlige rom med selvsponering. Når dette i tillegg dreier seg om fysiske prestasjonsmål, som i snowboard, er det enda mer naturlig at jentene viker unna.

Steget fra den «usynlige» aktør til å delta på lik linje med guttene, er en betydelig barriere og faktisk en hindring for mange jenters prestasjonsutvikling. Mye er avhengig av den aktuelle konteksten, om jenter kommer alene eller flere sammen, samt åpenheten i miljøet de søker til. Dette er selvfølgelig mest aktuelt i «pipe» og parker, og det gjelder mindre i frikjøring der jenter kan velge å kjøre for seg selv.

De jentene som synes å ha mest aksept og føler seg inkludert blant begge kjønn, er jenter med kvaliteter som samsvarer med snowboardrollen. Blant PPG-jentene er det flere som anvender begrepet «dra-på-jente». Det ligger i selve betegnelsen at dette er jenter som drar på når de kjører, noe som utdypes med at snowboardferdigheter er en selvfølge, i tillegg til mot og evne til å «gutse» og ikke være redd for å prøve noe nytt. Begrepet «dra-på-jente» fremkommer i 2004-data, mens «gutte-jente» var en analog betegnelse i 1996. Imidlertid omtales også «gutte-jenter» i 2004-intervjuene, men med visse reservasjoner. Datamaterialet gir ikke grunnlag til å fastslå om det har foregått generelle endringer i begrepsbruken, eller om det er jentene i 2004-materialet som har en mer bevisst språkføring. Betegnelsen «gutte-jente» ble drøftet i enkelte intervju der det kom fram at «gutte-jente» gjerne relateres til yngre aldersgrupper og er derfor mindre relevant for eldre ungdommer. I tillegg ble det påpekt at «gutte-jente» kan virke stereotypiserende, med negative konnotasjoner, mens «dra-på-jente» har et dynamisk preg relatert til aktiviteten mer enn til kjønn. Datamaterialet viser imidlertid at betegnelsen «gutte-jente» ikke nødvendigvis oppleves som negativt av dem det gjelder, slik sitatet fra en av jentene på Stryn viser:

Jeg er litt sånn gutte-jente, har innmari mange guttevenner, og da er det sånn, de behandler meg egentlig veldig mye som en gutt, og det er egentlig greit. Det er selvfølgelig mange som ikke gjør det òg da, det er litt opp til meg.

Tilsynelatende har hun en viss kontroll med hvordan andre oppfatter og behandler henne, som synes situasjonsavhengig i forhold til hvordan hun iscenesetter seg selv. Dernest indikerer sitatet at oppfatningen om «gutte-jente» ikke oppleves belastende. Dette samsvarer med andre empiriske funn, blant annet en komparativ studie på kvinnelige fotballspillere fra flere europeiske land, der resultatene fra Norge er ganske tydelige på det punktet (Scraton mfl. 1999).

Gutter er standarden

Mange trekk ved snowboardkulturen viser at gutter er standarden. At jenter blir oppfattet som «den andre», kommer språklig til uttrykk når snowboardmagasiner omtaler jenter som «girl snowboarder», mens de mannlige omtales «snowboarder». Reportasjer i disse magasinene og i snowboardvideoer omhandler primært menn, så jenter har ikke mange rollemodeller i disse mediene som faktisk utgjør sentrale kommunikasjonskanaler blant utøverne (Anderson 1999).

Jentenes posisjon som «annen rangs», blir også synlig i offisielle sammenhenger. Snowboardkonkurranser har flere problematiske sider sett fra jentenes ståsted. Av begge datasett fremgår det at jenter opplever diskriminering i slike situasjoner. Et par eksempler kan illustrere dette. Standarder i snowboard er i utgangspunktet laget etter mal av menn. «Half pipe» og «big jump» som er tilrettelagt for menn, brukes av begge kjønn, slik at jenter får relativt sett større utfordringer i forhold til fysiske forutsetninger. Utslaget blir at færre jenter tør, særlig i «big jump», og drister de seg til, har de vanskeligere for å dra på med krevende triks, fordi det kan være nok bare å mestre hoppet. Lysten for å vise seg fram øker neppe når enkelte speakere omtaler jenter på en mindre seriøs og heller nedlatende måte, som en av PPG-jentene sa: «*Det er ikke noe moro når speaker fokuserer mer på hvordan buksa sitter, enn hva slags triks du gjør*». Flere av PPG-jentene hadde lignende kommentarer, og noen hevdet at jenter risikerer sjikane når de stiller opp i konkurranse. Men som et forsonende argument, kom det fra en av jentene, at det kanskje «*ikke er så lett å være speaker heller, fordi jentene fornyer seg så lite. De viser de samme triksene gang etter gang og speaker går tom for kommentarer*». Jenter definert som «den andre» blir enda tydeligere når premier er snowboardsko med skonummer 43 eller T-skjorte i størrelse XL. Dette er situasjonen idag, selv om snowboardindustrien for flere år siden har innrettet produksjonen mot begge kjønn.

Kjønnsbalansen aksentueres sterkere i konkurranser arrangert av kommersielle aktører, der jenter til tider så å si er fraværende. I «The Arctic Challenge» har jenter i stor grad blitt ekskludert med argumenter om at de ikke er gode nok. Og igjen ser vi at opplegget er laget for menn, og de aller beste, slik en av PPG-jentene sa:

Det er for stort for jenter. Det har jo vært invitert enkelte jenter som de mener har guts og baller nok, men de har vel ganske åpent gitt uttrykk for at det er for tøft for jenter ... så det er kun for eliten av eliten, egentlig.

Språkføringen gir en ytterligere indikasjon på at dette er et opplegg for menn, det er for de som har «guts og baller nok». I et «Burton European Open»-arrangement i Sveits, slik det ble fortalt av en av PPG-jentene, er forskjellsbehandling relatert til organisasjonsmessige forhold. Været var dårlig og derfor usikkert om det «holdt dagen ut». Alle deler av kvinnenenes konkurranser ble kjørt etter mennenes, også kvalifiseringsrundene. Når premieutdelingen skulle foregå på en restaurant nede i byen, var det lite publikum igjen i anlegget når kvinnenenes evenement tok til, i en tilsjasket og slitt «half-pipe».

Guttenes selvfølgerlige posisjon kommer også til uttrykk gjennom øvelser og ferdighetsutvikling utenom konkurranser. Fordi snowboard handler mye om å vise seg fram vil utøverne naturlig nok betrakte hverandre i aksjon. Under oppholdet på Stryn kom det tydelig fram at gutter vurderer, ser opp til og etterligner gutter, mens jenter influeres av begge kjønn. På direkte spørsmål var det ingen gutter som vedkjente at de pleide å se på jenter for å lære av deres kjørestil og triks. Igjen en indikasjon på gutter som standarden. Dette fenomenet er kjent fra mange idretter, men det blir ekstra tydelig i en setting som snowboard, der ferdigheter og fysiske uttrykksmåter er i stadig endring. På sett og vis er dette med på å avgrense «outsidere» fra «insidere», som i denne sammenhengen vil si jenter versus gutter. Primært er det gutter som utgjør «the core», og som gjennom dette nyter stor respekt, ikke bare på grunn av betydelig subkulturell kapital, men også ut fra sin rolle som innovatører og de som besitter definisjonsmakten (Thorn-ton, 1995).

Snowboard styrker jenter – jenter styrker snowboard

Snowboard omtales ofte i termer som «showmanship», og gutter synes i så henseende mer komfortable enn jenter i denne rollen. Men det finnes også jenter som liker å stille seg til skue for andre, slik det kom fram i et intervju på Stryn:

«Jeg tror alle snowboardere liker oppmerksomhet, du prøver mye mer når noen ser på. Særlig hvis det er noen kjekke gutter som du liker, da blir du ekstra kry. Eller som i klubben min, der er det mange fnisete og dumme jenter, og da er det spesielt moro å dra på skikkelig, slik at de blir litt imponert»

Flere intervju i begge datamaterialene berører betydningen av å vise seg fram for andre, og noen sa at det er ikke noe moro å kjøre alene, når ingen ser på. Sitatet over viser til fornøyelsen ved oppmerksomhet, som indikerer trygghet i forhold til utførelsen. Hun føler seg tydeligvis god nok til å bli vurdert av guttene og poengterer avstand til de jentene hun refererer til.

Opplevelsen av mestring er grunnleggende i all idrettsutfoldelse, og den kroppslige opplevelsen har ulike dimensjoner avhengig av type aktivitet. I fartsfylte idretter som snowboard, snakkes det ofte om «kick», som refererer til en sinnstilstand, en følelse av flyt og harmoni blandet med risiko og sans for det ekstreme (Midol og Broyer 1995). Mange omtaler dette slik som en av jentene på Stryn:

Det er helt ubeskrivelig. Jeg vet ikke jeg. Det er mange som får kick av å kjøre fort med bil, kjenne åssen bilen drar. Men dette er noe du gjør med din egen kropp, det at du får kroppen din til å bryte gjennom noe som du aldri hadde tenkt deg at du kunne gjøre før. Det gir en helt enorm følelse.

Dette handler om å bryte egne barrierer, som gir en grensesprengende opplevelse. Mestring gjennom idrett kan bidra til personlig vekst og utvikling, som begrepsmessig er knyttet til fysikalitet (fra engelsk «physicality»), ved at det er den kroppslige opplevelsen gjennom fysisk styrke og bevegelighet som er utslagsgivende. Feministiske forskere har i senere år knyttet fysikalitet til «empowerment» (det finnes ikke noe dekkende ord på norsk). Dette refererer til effekten av en virksomhet der individet styrkes og får kontroll over sin egen situasjon (Birell & Theberge 1994, McDermott 1996). Begge sitatene over rommer denne dimensjonen. Ett peker i retning av det relasjonelle, som innebærer en følelse av kontroll og aksept gjennom fysiske ferdigheter i en gitt kontekst, mens det andre viser til opplevelsen av å utfordre egne grenser og den bevissthetstilstand dette medfører. Begge datamaterialene avdekker flere slike erfaringer, og noen beretter om hvordan vekst gjennom snowboard også slår inn på andre livsområder:

Egentlig så anser jeg ikke meg selv som noen sånn veldig tøff person, har aldri vært det jeg. Men etter hvert så har jeg utviklet meg, det er skikkelig rart for jeg har blitt mye tøffere. Ikke bare i snowboard, men gjennom det at jeg har blitt tøffere når jeg kjører snowboard, så har jeg blitt tøffere til andre ting også. Fordi jeg oppdager at det jeg prøver på, det går liksom, at det blir suksess liksom.

I tillegg til «empowerment» på individuelt nivå får jenters deltakelse i mannsdominerte idretter ytterlige konsekvenser ved at de utfordrer patriarkalske ideologier om fysisk styrke og maskulinitet, så vel som det mannlige hegemoni i idretten (Theberge 1997). Dette kan bidra til å endre oppfatninger om jenters posisjon i miljøet og den idrettslige praksis. Men det innebærer ikke nødvendigvis at jenter skal etterligne gutter mest mulig, det kan også bety at jenter/kvinner stiller spørsmål ved den måten gutter/menn utøver idretten. Et tjenlig eksempel kan være «Team Peligroso» (TP), en klubb som ble startet av tre–fire jenter med siktemål å rekruttere flere til snowboard, spesielt med fokus på å bedre jenters muligheter og rettigheter. Medlemskap er åpent for begge kjønn, men majoriteten av medlemsmassen er jenter. «Peligroso» kommer fra spansk og betyr farlig, mens klubbens filosofi er heller å ufarliggjøre snowboard. Klubben er svært inkluderende og ligger verdimesig tettere på den fritidsfilosofien som dannet basis for «alternative» idretts(sub)kulturer. Glede og sosialt fellesskap står i sentrum. Konkurransespektet er mer relatert til egen fremgang enn sammenligning med andre. I konkurranser er det premier til alle, og i stedet for å benytte et dommerpanel er det deltakerne selv som stemmer på hverandre, basert på fremgang og ikke «objektive» standarder for bedømming. Det er stor oppslutning om klubbens arrangementer, og klubbens filosofi antas å ha ringvirkninger for snowboardmiljøet utenfor gjennom idéutveksling med andre klubber. Sportifiseringen, som refererer til utviklingen av den moderne idretten med økt prestasjonsorientering og fokus på konkurranse (Goksøyr 1988), har også preget utviklingen i snowboard. Som en motvekt kan TP gjennom sin virksomhet bidra til å opprettholde leken, anti-konkurransesensibiliteten og en inkluderende atmosfære.

Sentralt i NSBF arbeider PPG for å synliggjøre jentene i snowboard. En målsetting er å øke jenteandelen i styreverv, blant dommere og instruktører. I tillegg er de til stede på ulike arrangementer med instruksjon og spesielle opplegg for jenter, eksempelvis ved å avsette «halfpipen» til trening for bare jenter i et visst tidsrom, slik at jenter kan få erfaring nok og oppmuntring til å melde seg på i konkurranser. På workshopen jeg deltok i, ble ulike forhold rundt konkurranser drøftet, blant annet at hoppene som lages for menn, er så store at jenter vegrer seg for å delta. I den diskusjonen ble rekrutteringsproblemer trukket inn fordi yngre gutter heller ikke finner seg til rette. Et annet diskusjonstema var hvordan man kan slå ned på en praksis som synes å tilta, der foreldre til yngre utøvere er med å hause opp konkurranseelementet. PPG tar på den måten aktivt del i utviklingen av snowboardaktiviteten og NSBF, ikke bare for jentenes del, men også med tanke på økt differensiering og bredde i aktivitetsutformingen samt sosial inklusjon.

Avslutning

Jentene er på fremmarsj i snowboard, men blir stadig minnet om at de opererer på en mannsdominert arena. Dette kommer særlig til uttrykk i kjønnsblandede sammenhenger, da guttene mer selvfølgelig inntar sin posisjon i det offentlige rom, som en funksjon av kjønnsstrukturen i snowboard og liten grad av organisering. Den kjønnsmessige ubalansen blir ekstra tydelig når ikke bare ferdigheter, men også subkulturell kapital er statusgivende, som gutter i større grad enn jenter besitter og er med på å utvikle. Gutter er å betrakte som standarden, hvilket synliggjøres i konkurranser gjennom tilrettelegging, gjennomføring og premiering. Jentene inntar ulike roller, fra de passive, underordnede som bidrar til å opprettholde det maskuline hegemoniet, til de proaktive jentene som «vil på banen» gjennom individuell satsing eller kollektive grep.

Datamaterialet viser enkelte utviklingstrekk i snowboard som har kjønnsmessige konsekvenser. For det første var snowboard som «alternativ» idrett fundert i en fritidsfilosofi med lek, samhold og anti-konkurransesholdninger som bærende elementer, og fremsto som en motreaksjon til den byråkratiske og patriarkalske idretten. Imidlertid utviklet den et markant maskulint preg, og konkurranseelementet har fått sentral betydning. I denne konteksten inntar jentene tilsynelatende en mer bevisst holdning omkring aktivitetsutforming og verdigrunnlag, som ligger tettere opptil det opprinnelige konseptet for de «alternative» aktivitetene. På den måten representerer jentene, som i TP og PPG, en motkraft til vitale trekk ved dagens snowboard.

Dette har sammenheng med et annet utviklingstrekk, nemlig det radikale og anti-kommersielle preget som har vært en del av selvforståelsen i snowboard. I dette ligger en tydelig dobbelthet. Den «alternative» tenkemåten var radikal i forhold til «konservativ» idrett, hvilket innebar en motreaksjon til profesjonaliseringen og kommersialiseringen ved konkurranseidretten. Men dette har slått over i sin motsetning. Kommersialiseringen i snowboard er åpenbar, slik det kommer til syne på stevner og konkurranser, spesielt disse som arrangeres av kommersielle aktører i snowboardindustrien. Videre er det tydelig i snowboardkulturens egne kommunikasjonskanaler – video og magasiner, der presentasjonen av utøvere sammenveves med merkevarer, sponing og reklame. På dette feltet er kvinnelige aktører marginale i forhold til de mannlige, spesielt i snowboardmediene.

Et tredje utviklingstrekk som bør nevnes, er endringen fra subkultur til breddeidrett. «Insider-outsider»-dimensjonen blir mindre synlig. Utstyrproducentene tilbyr klær for enhver smak, med design for begge kjønn, også barn. Breddeidrettsaspektet berører også organisasjonsmessige forhold, slik

vi ser at NSBF må rette seg etter gjeldende reglement i NIF, og ikke minst i forbindelse med konkurranser der noen snowboardkjørere synes det er greit å delta i FIS-arrangement, mens for andre er det fullstendig uaktuelt.

Hvordan fremtiden på snowboardarenaen blir, er vanskelig å fastslå. Mye tyder på at utviklingen til dels vil følge sporene til annen idrett, i hvert fall i organisert form, hvilket kan gi bedre tilrettelegging for jenters deltakelse enn i den mer anarkistisk varianten som subkulturen representerer. Snowboard i uorganisert form er blitt en viktig del av manges fritidsliv og vil sikkert utvikles videre, med skiftende moter og stadige utstyrsforbedringer fra produsentenes side.

Litteratur

- Anderson, K. (1999). Snowboarding. The Construction of Gender in an Emerging Sport. *Journal of Sport and Social Issues*, 1, 55–79.
- Beauvoir, S. de (1994). *The second gender*. London: Campbell.
- Birell, S. og N. Theberge (1994). Ideological control of women in Sport. I: Costa, D.M. og S.R. Gutrie (Red.). *Women and Sport*. Champaign: Human Kinetics, 341–361.
- Bjerrum Nielsen, H. og M. Rudberg. (1989). *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brake, M. (1985). *Comparative youth culture. The sociology of youth cultures and youth subcultures in America, Britain and Canada*. S.I.: Routledge & Kegan Paul.
- Brekke, J.P. (2003). *Utenfor løypa? Forsøk med direkte medlemskap i Norges Snowboardforbund*. ISF Rapport 2003:3. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Christensen, O. (2001). *Absolutt Snowboard. Studier i sidelengs ungdomskulturer. Doktorgradsavhandling*. Oslo: Det historisk-filosofiske fakultet. Universitetet i Oslo.
- Clarke, J. (1977). Style. I: Hall, S. og T. Jefferson (red.). *Resistance through Rituals. Youth subcultures in post-war Britain*. Birmingham: Hutchinson of London in association with the Centre for Contemporary Cultural Studies, University of Birmingham.
- Connell, R.W. (1987). *Gender and power*. Oxford: Polity Press.
- Donnelly, P. (1988). Sport as a site of popular resistance. I: Gruneau, R. (red.). *Popular Cultures and Political Practice*. Toronto: Garamond Press.

- Donnelly, P. (1993). Subcultures in sport: Resilience and transformation. I: Ingham, A. og J. Loy (red.). *Sport in social development: Tradition, transitions and transformations*. Champaign, Ill.: Human Kinetics.
- Donnelly, P. og K. Young. (1988). The construction and confirmation of identity in sport subcultures. *Sociology of Sport Journal* 5, 223–40.
- Goksøy, M. (1988). *Sivilisering, sportifisering – fruktbare begreper i idrettshistorisk forskning?* Oslo: NORA rapport 90, Norges idrettshøgskole.
- Hebdidge, D. (1979). *Subculture. The meaning of style*. London: Routledge.
- Heino, R. (2000). New sports. What is so punk about snowboarding? *Journal of Sport and Social Issues*, 2, 176–191.
- Humphrey, D. (2003). Selling out snowboard. I: Rinehart, R. og S. Sydnor (red.). *To the extreme. Alternative sports, inside and outside*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Kusz, K. (2003). BMX, extreme sports, and the white male backlash. I: Rinehart, R. og S. Sydnor (red.). *To the extreme. Alternative sports, inside and outside*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Lidz, F. (1997). Lord of the board. *Sports illustrated*, 87, 25, 114–119.
- McDermott, L. (1996). Toward a feminist understanding of physicality within the context of women's physically active and sporting lives. *Sociology of Sport Journal* 1, 12–31.
- McRobbie, A. (1993). Shut up and dance: Youth culture and changing modes of femininity. *Cultural Studies*, 7, 406–26.
- Messner, M. (2002). *Taking the field. Women, men and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Midol, N. og G. Broyer. (1995). Toward an Antropological Analysis of New Sport Cultures: The Case of Whiz Sports in France. *Sociology of Sport Journal* 12, 204–212.
- National Sporting Goods Association. (2001). <http://www.snowlink.com/newsresearch/stats/stats-basic.shtml> (Jan. 11. 2002).
- Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (2002). *Tilstandsrapport for Norsk idrett*.
- Norges Snowboardforbund. (2003). *Årsrapport 02/03*.
- Rinehart, E. og S. Sydnor. (2003). Proem. I: Rinehart, R. og S. Sydnor (red.). *To the extreme. Alternative sports, inside and outside*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Scraton, S. mfl. (1999). It's Still a Man's Game? The experiences of Top-Level European Women Footballers. *International Review for the Sociology of Sport*, 2, 99–112.

- Theberge, N. (1997). «It's part of the game» Physicality and the production of gender in women's hockey. *Gender and Society*, 1, 69–87.
- Thornton, S. (1995). *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*. Oxford/Cambridge: Polity Press.
- Wheaton, B. (2000). «Just do it»: Consumption, commitment, and identity in the Windsurfing Subculture. *Sociology of Sport Journal*, 3, 254–275.
- Willis, P. (1990). *Common culture. Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Boulder & San Francisco: Westview Press.
- Øia, T. og Å. Strandbu (2004). Ungdom og tradisjonell bruk av naturen. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4, 33–55.

English summary

Based on data from two empirical investigations (1996 and 2004) the article discusses issues related to females' position in the snowboard culture. Although, snowboarding has developed to be an Olympic sport, the subculture features are still distinctive. Snowboarding is characterised by informal organisation which makes females more invisible than in sports with clearer regulations for participation. The results indicate three categories of girls; babes, fast-girls and the invisible girls, which are described and explained according to the gender order. Regarding clothing, style and symbols, the results show changes over the last years as the equipment industry has developed and the sport has grown from a subculture to mass sport. Examples are given from the females' work in the snowboard federation to recruit more girls into the sport as participants, referees and instructors as well as promoting females' participation in competitions.